

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

7. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 3. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 5-282.
8. Терно С. Т. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії. – Харків: Основа, 2012. – 93 с.

Обертас Т. С.*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті акцентується увага на значенні образотворчого мистецтва для всебічного розвитку молодшого школяра та розглядається вплив уроків малювання різних типів на розвиток творчих здібностей учнів.

Проблема творчого розвитку особистості школяра не є новою, вона має глибокі історичні корені. Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський охарактеризували сенситивність дітей молодшого шкільного віку до творчості, зокрема, художньо-образної. І. Бех, Л. Виготський, В. Давидов, О. Леонт'єв довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення. Б. Анан'єв, Р. Арнхейм, Н. Брюсова, Т. Шпікалова дійшли висновку, що образотворче мистецтво – унікальний навчальний предмет, який надає учням багато можливостей для творчої самореалізації, розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприйняття тощо [5]. Останнім часом все більш популярними стають дослідження дитячого малюнка для вивчення психологічних особливостей молодшого школяра. Цьому питанню присвячена робота Т. Репнової «Мета-малюнки в психологічному консультуванні» [3].

На думку М. Яремків та О. Кругляка, «Образотворче мистецтво – це вид пластичного мистецтва, що поєднує живопис, скульптуру й графіку. Образотворче мистецтво відображає дійсність у наочних, зорових образах. Завдяки методам узагальнення, типізації, уяві художника образотворче мистецтво естетично розкриває тимчасовий розвиток подій, духовний вигляд, переживання, думки, взаємини людей, втілює суспільні ідеї» [7, с. 11].

Креслення архітектора та інженера; малюнки кінорежисера, що фіксують хід зйомок; начерки модельєрів для нових колекцій; ескіз скульптора, що передує ліпленню, – усі ці та багато інших видів людської діяльності починаються з уміння малювати [1].

Оскільки, як зазначають провідні вітчизняні вчені (Г. Костюк, Л. Леонт'єв, Я. Пономар'єв та ін.), особистість найінтенсивніше формується у період шкільного віку, то саме школа покликана відіграти провідну роль у творчому розвитку

* © **Обертас Т. С.**

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

молодших школярів. Проте, у сучасній педагогіці мистецтва початкової школи існують певні прогалини щодо творчого розвитку учнів. Вони зумовлені репродуктивно-виконавчими видами робіт, практикою залучення до творчої діяльності здебільшого обдарованих дітей. Внаслідок цього переважна більшість школярів перебуває поза цією своєрідною й важливою сферою мистецько-виховного впливу.

У початковій школі відбувається засвоєння учнями основ технік і методів зображувальної діяльності, але, на жаль, недостатньо уваги може приділятися розвитку фантазії. Однак іноді буває так, що вчитель приділяє багато уваги малюванню за уявою, та, на жаль, замало часу залишає на відпрацювання учнями техніки малювання [3]. На наш погляд, навчання образотворчого мистецтва має бути побудоване в такий спосіб, щоб захоплення творчим завданням спонукало учнів до засвоєння необхідної для його виконання техніки.

Вище викладене окреслило метою пропонованої статті визначення творчо-розвивальних можливостей засобів образотворчого мистецтва в початковій школі з використанням різновидів творчих вправ та форм роботи на уроці малювання, які сприяють всебічному збагаченню світогляду дитини та поглиблюють обізнаність у питаннях мистецтва.

Згідно з новим Державним стандартом початкової освіти від 20 квітня 2011 р. № 462, метою освітньої галузі «Мистецтво» є формування й розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва, оцінювати естетичні явища;
- формування в учнів на доступному рівні системи художніх знань і вмінь, яка відображає цілісність та видову специфіку мистецтва;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, їх художніх здібностей і мислення, здатності до самовираження та спілкування.

Першочергове завдання художнього виховання – розкрити й розвинути потенційні творчі здібності, закладені в кожній дитині від народження, незалежно від того, у якому напрямі ці здібності розвиватимуться, коли дитина подорослішає.

Творчість як засіб спілкування допомагає вивільнитися підсвідомості дитини, багатогранно взаємодіяти з реальним фізичним світом та іншими людьми, а також є засобом вислов-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

лення почуттів, сприйняття й думок [5].

Наш багаторічний досвід засвідчує, що вчитель на уроках образотворчого мистецтва має завжди прагнути створити творчу позитивно активну емоційну атмосферу, як справжній чарівник-казкар, повинен обгорнути дітей своєю природною ширістю, доброзичливістю, особливим артистизмом, витонченим розумінням прекрасного й глибокою повагою до вихованців та результатів їхньої творчості. Атмосферу захопленості уроком, предметом та мистецтвом у цілому можна рекомендувати створювати шляхом використання різноманітних типів нестандартних уроків: урок-сюрприз, урок-свято, урок-конкурс, урок-мандрівка у світ художника, урок-ярмарок, урок-виставка, урок-екскурсія до картинної галереї, урок-розгадка таємниці знайомих картин, бінарний урок, урок-відкриття та інші [3].

Учителеві початкової школи слід завжди пам'ятати думку К. Ушинського, який зауважував, що дитина з більшим задоволенням малює десять разів годинник, аніж коло, малювати яке швидко набридає.

Тому ми використовуємо в практичній діяльності такі завдання на уроках малювання, які б приваблювали учнів новим, цікавим змістом, спрямовували творчу думку дитини за межі запланованого матеріалу, що сприяє виникненню прагнення до власної творчості.

Уважаємо доречним на кожному уроці, налаштовуючи учнів на вивчення тієї чи іншої теми, звертатися до їх життєвого досвіду, до знань, набутих на попередніх уроках. На етапі актуалізації опорних знань доцільно використовувати такі методи як «Ланцюжок», «Пінг-понг», побудова асоціативного куща, «Так-ні», використання сигнальних карток.

Окрім того, ефективними на уроках малювання є такі методи і прийоми, як: «Заморочки з бочки», «Незакінчене речення», «Ромашка», «Знайди пару», «Склади пазл», «Кошик знань», «Неправильний малюнок», «Мистецький пінг-понг», «Мікрофон». Також учням подобається розв'язувати різноманітні кросворди та ребуси. Захоплюючими для дітей молодших класів постають турніри-вікторини, КВК, психомалювання, де учні під музику малюють олівцем із закритими очима, передаючи враження від мелодії, а після прослухування музики, учні розплющують очі та доопрацьовують малюнок кольором.

У кінці уроку з метою рефлексії ми радимо практикувати метод «Вишиванка», де учні за допомогою кольорів визначають результативність творчої діяльності та ефективність методів і прийомів роботи на уроці. Аналіз різнобарвної картини надає вчителеві можливості проаналізувати настрій учнів та психологічний мікроклімат уроку.

Під час вивчення теми «Осінь» у 1 класі доречно використовувати шаради. Наприклад:

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

1. Перший склад слова «велосипед», перший склад слова «ремінь», другий – слова «пісенька». (Ве-ре-сень)
2. Перший склад слова «жовтий», третій – слова «веле-тьень». (Жов-тьень)
3. Перший склад слова «листя», другий – слова «літо», третій – слова «снігопад». (Лис-то-пад)

Перед виконанням натюрморту можна запропонувати дітям гру «Чарівна торбинка». Опис гри: беремо невеличку торбинку, складаємо туди овочі та фрукти, які відрізняються формою й розмірами. Учитель пропонує комусь із дітей, не заглядаючи до торбинки, взяти якийсь предмет, назвати його й показати іншим дітям. Додатково можна запропонувати вилучити зайве з торбинки (м'ячик, клубок ниток тощо) [6].

Вивчаючи нові техніки малювання (плярмографія, аерографія, монотипія тощо), доречно використовувати під час рефлексії вправу «Крісло автора». Опис вправи: учень, який хоче презентувати свій малюнок чи нову техніку виконання, яку він використав у роботі, сідає на стілець біля дошки перед класом і знайомить з особливостями технічного виконання свого твору. Наприклад: техніка виконання малюнка на яєчній шаралупі [2].

Для активізації розумових здібностей, розвитку креативності дітей, їх мовлення та фантазії радимо використовувати кросворди, опис картини за допомогою опорних слів, анаграми. Наприклад, при вивченні теми «Птахи» можна запропонувати такі анаграми – переставити букви й прочитати назви птахів: біледь (лебідь), раліжув (журавлі), пашки (шпаки) тощо.

Ці та подібні вправи, які вчитель використовує на уроках малювання, сприяють вихованню творчої особистості, формують у дітей знання та уявлення про образотворче мистецтво й роль художнього образу в мистецтві, розвивають навички його сприймання та емоційно-естетичної оцінки, виховують культуру почуттів.

Ураховуючи специфіку молодшого шкільного віку, ми радимо застосовувати систему пошукових методів, яка передбачає застосування творчих завдань щодо створення молодшими школярами художніх образів. Для оволодіння новими знаннями слід використовувати методи й завдання, спрямовані на стимулювання навчальної діяльності учнів. Такими методами є гра (художня, пізнавальна), яка створює сприятливий для засвоєння знань настрій, заохочує до навчання, метод створення ситуацій інтересу до оволодіння знаннями, тобто використання цікавих пригод, гумористичних уривків, випадковостей, життєвих несподіванок, метод опори на життєвий досвід, тобто використовуються повсякденні спостереження дітей (факти, явища, події).

Оскільки учнів початкової школи характеризує гострота,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

свіжість сприйняття та емоційність уяви, дівість уяви й фантазії, то їх було б доцільно розвивати й тренувати різними прийомами й способами: аглютинація, експериментування кольорами та ін.

Практика свідчить, що процес малювання допомагає всебічному розвитку особистості дитини: малювання з натури розвиває окомір, зорову пам'ять, уважність, спостережливість. Працюючи над малюнком, учень зосереджує увагу на вивченні загальної форми предмета чи групи предметів, сили освітлення та співвідношенні натури з фоном, а також явищ світлотіні та перспективи.

Малювання розвиває творчу уяву, здатність логічно мислити, привчає учнів до свідомої та планової роботи. Уроки образотворчого мистецтва прищеплюють учням любов до природи рідного краю, виховують здатність свідомо оцінювати скарби образотворчого мистецтва, підвищують культурний рівень.

Підсумовуючи, зазначимо, що для розвитку творчих здібностей учнів на уроках образотворчого мистецтва, заняття важливо будувати за принципами: структурної різноманітності й режисури; залучення учнів до співпереживання, створення відповідно до теми уроку емоційного настрою (включення ігрових, казкових моментів, інших видів мистецтв); наявності трьох основних структурних компонентів уроку (відповідно до законів будь-якої творчості) – сприймання, формування творчого задуму, посиленої творчої реалізації. Продумані вчителем, чітко організовані уроки образотворчого мистецтва виховують і закріплюють вольові якості учнів, наполегливість у праці, прищеплюють уміння працювати організовано та свідомо й доводити роботу – малюнок – до повної завершеності в межах своєї можливості.

Саме вивчення школярами різних технік сприяє їхньому розумовому розвитку, удосконаленню політехнічних уявлень про особливості й різноманітність технологічних прийомів роботи з матеріалами та інструментами, виявляє інтерес до одного або декількох видів образотворчої діяльності, допомагає вибрати для вирішення практичного завдання техніку, що відповідає індивідуальним особливостям і потребам учнів, зумовленим вродженими задатками.

Щоб виховати творчу особистість молодшого школяра, ми вважаємо за необхідне вчителю самому розвивати в собі творчість, постійно підвищувати професіоналізм, шукати нові шляхи активізації діяльності учнів на всіх етапах навчальної роботи, оригінальні форми пояснення матеріалу, удосконалюватися самому, переймати досвід кращих учителів. Учитель повинен учитися протягом усього життя, прагнучи досягти вершини своєї педагогічної майстерності. Лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

особистісно-орієнтованого, проектного навчання на основі постійного розвитку критичного мислення учнів дасть змогу розвивати творчі здібності, а отже, і формувати творчу особистість учня.

Література:

1. Горошко Н. А. Усі уроки образотворчого мистецтва у 4 класі. – Х.: Основа, 2010. – 255 с., іл.
2. Калініна Т. В. Перші успіхи у малюванні. – К.: Шкільний світ, 2006. – 111 с.
3. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі. – Х.: Ранок, 2006. – 255 с., іл.
4. Репнова Т. Н. Фантазії между строк. – К.: Шкільний світ, 2006. – 119 с.
5. Савченко О. Я. Навчання і виховання учнів 1–4 класів. – К.: Початкова школа, 2005. – 638 с.
6. Трач С. К. Уроки образотворчого мистецтва у 2 класі. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 95 с.
7. Яремків М. М., Кругляк О. Я. Мистецтво: види, жанри. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 80 с., іл.

Пешкова І. В.*

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ – ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті подано відомості про використання проектної роботи під час профільного навчання учнів.

Сучасна система освіти України покликана створити оптимальні умови для успішного навчання, виховання, розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися протягом життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Реалізації зазначеної мети сприяє впровадження в шкільну практику диференційованого навчання. Однією з форм зовнішньої селективної диференціації є профільне навчання.

Профільне навчання – вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів і створення умов для навчання відповідно до професійного самовизначення, що забезпечується шляхом змін у темі, змісті та структурі організації навчання.

Іноземна мова як навчальний предмет сприяє профілізації навчально-виховного процесу за будь-яким напрямом, оскільки вона дозволяє реалізувати міжпредметні зв'язки, інтегруючи зміст різних шкільних дисциплін. Взаємопроникнення і взаємодія змісту різних дисциплін та іноземної мови як навчального предмета виявляється в тому, що знання з інших дисциплін, які

* © Пешкова І. В.